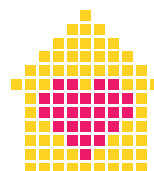

“IK BEN HET NIET WAARD, DUS DROPPEN ZE MIJ MAAR HIER”

Een onderzoek naar de ervaringen van
jongeren in en na de gesloten jeugdzorg

ONDER EMBARGO

INHOUD

SAMENVATTING	2
1. INLEIDING	3
1.1 Wat is gesloten jeugdzorg?	3
1.2 Onderzoeksvraag	4
2. HOE ZIT DIT ONDERZOEK IN ELKAAR?	5
2.1 Wie deden er mee?	5
Jongeren	5
Hulpverleners	5
2.2 Analyse	5
Kwantitatief	5
Kwalitatief	6
3. RESULTATEN	7
3.1 Het begin	7
Waarom?	7
De aankomst	7
3.2 Leven in de gesloten jeugdzorg	8
Hoe lang en hoe vaak?	8
De sfeer	8
De begeleiding	8
Onveilige situaties	9
Vrijheidsbeperkende maatregelen	10
Klachten	13
3.3 Geen onderwijs, geen zorg	13
Behandeling	13
Onderwijs	13
3.4 De impact op hun leven	14
Schade	14
Psychische klachten	15
Nazorg	16
Opbrengsten	16
Stoppen?	17
3.5 Het perspectief van de hulpverlener	17
Kwaliteit van zorg	17
Kan het anders?	18
4. CONCLUSIE	19
COLOFON	20

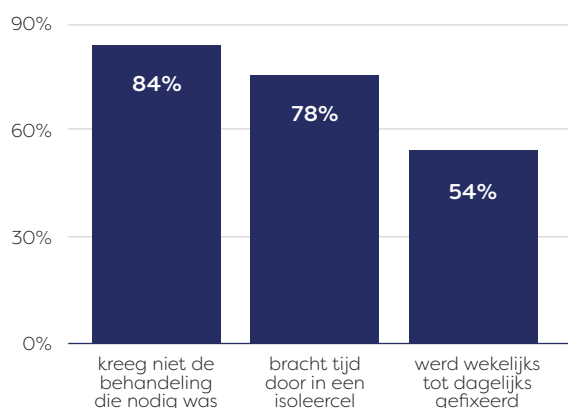
SAMENVATTING

In 2020 zaten er **ruim 1.800 kinderen in de gesloten jeugdzorg**. Kinderen met enorme hulpvragen, bijvoorbeeld rondom zelfbeschadiging, suïcidaliteit, mensenhandel of drugsgebruik. Ze hebben zorg nodig bij hun boosheid, verdriet of bij het verwerken van traumatische herinneringen. Bovenal hebben ze aandacht en geborgenheid nodig.

Toch is de gesloten jeugdzorg voor veel kinderen **onveilig en schadelijk**. Kinderen maken er gevaarlijke situaties mee: 81% maakt geweld mee tussen groepsgenoten, 87% wordt gefixeerd (door begeleiders vastgepakt en op de grond geduwd). De meeste kinderen moeten weleens naar een isoleercel als ze verdrietig of boos zijn, of volgens begeleiders iets verkeerd hebben gezegd. De helft moet zich ook verplicht uitkleden bij begeleiders. Voor een urinecontrole of om te kijken of ze geen gevaarlijke spullen bij zich hebben.

De gesloten jeugdzorg biedt kinderen vaak niet de ruimte om te herstellen en zich te ontwikkelen.

de kinderen in de gesloten jeugdzorg

De meeste kinderen krijgen **geen goede behandeling** voor de problemen waar ze mee kwamen. Vaak is er ook geen **passend onderwijs**.

“Dat ze me daar heen hebben gestuurd en achter hebben gelaten, daar kan ik niet bij. Elke keer als ik iemand belde zei ik: ‘haal me hier weg’. Maar zo lang je er niet zelf hebt gezeten, begrijp je het niet. Je kan zeggen: ‘ik snap het.’ Maar als je het niet zelf hebt meegemaakt, snap je het niet. Het is echt verschrikkelijk.” (Meisje, 19 jaar, zat vijf maanden in de gesloten jeugdzorg)

Door deze onveiligheid hebben kinderen nieuwe en verergerde problemen als ze uit de zorg komen. Ze kampen met **trauma's, angsten, herbelevingen en nachtmerries**. Ze hebben minder vertrouwen in de mensen om hen heen en lopen op school erg achter op hun leeftijdsgenoten. Ook als jongvolwassenen dragen ze vaak de gevolgen met zich mee.

76% heeft meer psychische klachten door de gesloten jeugdzorg

76% kreeg onvoldoende onderwijs en liep vertraging op

Dat blijkt uit **onderzoek onder 37 jongeren** die tussen 2015 en 2021 in de gesloten jeugdzorg zaten en nu hun verhaal vertellen. Bijna de helft zat in 2020 of 2021 nog in de gesloten jeugdzorg. De jongeren hebben samen op achttien verschillende locaties voor gesloten jeugdzorg gezeten. Voor dit onderzoek spraken we ook **75 hulpverleners**. Zij doen hun uiterste best om de juiste zorg te bieden, maar zitten soms vast in een systeem van regels waar ze in mee moeten gaan. Slechts 37% van de hulpverleners vindt dat hun gesloten jeugdzorg-instelling hulp van **onvoldoende kwaliteit** biedt.

1. INLEIDING

“Ineens kreeg ik op vrijdagavond een belletje van Veilig Thuis: we komen even langs, we willen graag met je praten. Niet wetende dat er in één keer vier volwassenen in mijn kamer stonden om mij weg te halen. Ik moest mee, niemand vertelde mij waar-naartoe. Ik wist alleen dat ik heel lang moest rijden. Ineens was ik weg. Ik stapte het busje uit en moest gelijk mijn spullen inleveren en afscheid nemen van mijn ouders. Ik werd door drie begeleiders naar de groep gebracht, naar mijn kamer. Dat was een speciale kamer: een gestripte kamer. Het was net geen isoleercel. Ik moest mij uitkleden en een scheurpak aan.¹ Dat was mijn binnenkomst in de gesloten jeugdzorg. Niet wetende wat er ging gebeuren. Er was geen klok, ik wist niet hoe laat het was. Er werd niks uitgelegd.”

Dit is het verhaal van Yuna.² Zij werd op haar 15e uit huis geplaatst en kwam direct in een gesloten jeugdzorginstelling terecht. Volgens de Raad voor de Kinderbescherming was zij een gevaar voor zichzelf. In de instelling zat zij soms wel 22 uur per dag op haar kamer, opgesloten met haar negatieve gedachten. Inmiddels is Yuna 18 jaar en wordt zij nog dagelijks geconfronteerd met de trauma's, angsten, paniek-aanvallen en herbelevingen die zij aan haar tijd in een gesloten jeugdzorginstelling heeft overgehouden.

Het verhaal van Yuna is niet uitzonderlijk. In 2020 zaten er in Nederland 1.814 kinderen in de gesloten jeugdzorg.³ Maar net als voor Yuna biedt de gesloten jeugdzorg

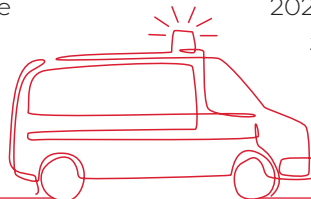
voor veel jongeren niet datgene wat ze echt nodig hebben.⁴ Jongeren zelf ervaren het meer als een straf voor hun 'foute' gedrag.

1.1 WAT IS GESLOTEN JEUGDZORG?

Kinderen worden in zo'n gesloten setting geplaatst als er grote zorgen over hen zijn. Een plaatsing moet zo kort mogelijk duren en mag alleen in uiterste gevallen.⁵ Bijvoorbeeld omdat kinderen suïcidaal zijn, zichzelf beschadigen en/of gefrustreerd en agressief zijn. Het opsluiten moet hen beschermen tegen zichzelf of hun omgeving. Kinderen worden in de gesloten jeugdzorg geplaatst als de kinderrechtter daarvoor een machtiging geeft. In de gesloten jeugdzorg 'mag' er dan ook meer dan in de open zorg, er mogen vrijheidsbeperkende maatregelen worden gebruikt. Kinderen mogen bijvoorbeeld:

- alleen met toestemming van het instellingsterrein af
- opgesloten worden op hun kamer of in een isoleercel
- vastgepakt en/of gefixeerd worden door begeleiders
- gecontroleerd worden (bijvoorbeeld een kamerdoorzoeking of een urinecontrole)
- alleen contact hebben met familie of vrienden als daar toestemming voor is
- verplicht worden tot (medische of psychologische) behandeling

Voor ongeveer de helft van de kinderen die er in 2020 zaten, was het niet de eerste keer dat ze in een instelling voor gesloten jeugdzorg terechtwamen.

¹ Het gaat in dit rapport vaker over 'scheurkleding'. Dat is kleding van anti-scheurstof, waar je jezelf geen pijn mee kan doen.

² Alle namen in dit rapport zijn verzonnen, de verhalen en quotes zijn echt.

³ Factsheet *JeugdzorgPlus plaatsings- en uitstroomgegevens 2020* van Jeugdzorg Nederland (2021)

⁴ Onderzoek *Leren van herhaald beroep in de JeugdzorgPlus* (2019)

⁵ Zie het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind* van de Verenigde Naties

Gemiddeld worden er elke week 26 kinderen in de gesloten jeugdzorg geplaatst. Er zijn door het land verspreid zestien locaties die gesloten jeugdzorg aanbieden.

Wat is gesloten jeugdzorg *niet*?

Als we het in dit rapport hebben over gesloten jeugdzorg, bedoelen we daarmee de 'JeugdzorgPlus'. Dit rapport gaat niet over andere vormen van gesloten zorg, zoals de gesloten jeugdpsychiatrie, tenzij we expliciet de vergelijking maken.

1.2 ONDERZOEKSVRAAG

Er zijn in de afgelopen jaren meerdere onderzoeken gedaan naar de effecten en werkzame elementen van instellingen voor gesloten jeugdzorg. Vaak is het doel van die studies om te kijken hoe de gesloten jeugdzorg beter kan. Dit onderzoek wil zicht geven op de ervaringen van jongeren tijdens en na hun verblijf in gesloten jeugdzorginstellingen. Wat maakten zij daar mee? Hoe veilig waren ze? En welke gevolgen ervaren ze nu, in het dagelijks leven, van hun tijd in de gesloten jeugdzorg? De ervaringen van jongeren vormen de basis. Ook bespreken we de ervaringen van hulpverleners die werkzaam zijn (geweest) in gesloten jeugdinstanties. Wat vinden zij van de kwaliteit van hulp die ze (kunnen) bieden? En hoe kijken ze tegen opsluiting van kinderen aan?

2. HOE ZIT DIT ONDERZOEK IN ELKAAR?

2.1 WIE DEDEN ER MEE?

Voor dit onderzoek interviewden we jongeren die in een gesloten jeugdzorginstelling hebben gezeten. Om hen te vinden, plaatsten we oproepen op onze sociale media, waarin we jongeren die tussen 2015-2021 in een gesloten instelling zaten vroegen om met ons te praten over hun ervaringen. Ook hielpen de ervaringsdeskundigen van ExpEx (Experienced Experts) om jongeren te vinden. Het was niet gemakkelijk om respondenten te vinden die hun ervaringen wilden delen. Veel jongeren die in de gesloten jeugdzorg hebben gezeten, vinden het te zwaar om over hun ervaringen te praten en wilden daarom niet meedoen aan het onderzoek.

De meeste gesprekken voerden wij fysiek, enkele interviews hielden we online. Bij een paar gesprekken was er op verzoek van de jongere ook een ervaringsdeskundige van ExpEx, pleegmoeder of hulpverlener aanwezig. Op die manier voelde de jongere zich comfortabel genoeg om over zijn of haar ervaring te spreken. In dit onderzoek waren we ook benieuwd naar de mening van hulpverleners die in gesloten jeugdzorginstellingen werken of hebben gewerkt. Zij vulden een online vragenlijst in.

Alle data zijn verzameld van september tot en met november 2021.

Jongeren

In dit onderzoek hebben we 37 verschillende jongeren geïnterviewd:

- die samen in 18 verschillende instellingen hebben gezeten (vier van deze instellingen zijn inmiddels dicht);
- die tussen 2015-2021 in een gesloten jeugdzorginstelling zaten.

We hebben het jaar 2015 als ondergrens genomen, omdat de jeugdzorg in dat jaar gedecentraliseerd is. Sommige jongeren zaten er al eerder, bijvoorbeeld van 2012 tot 2017, maar allemaal hebben ze ook na de decentralisatie in de gesloten jeugdzorg gezeten. 16 van de 37 jongeren zaten in 2020 of 2021 nog in de gesloten jeugdzorg. De jongeren zijn nu gemiddeld 19 jaar oud.

Hulpverleners

We vroegen hulpverleners die ervaring hebben in de gesloten jeugdzorg een online vragenlijst in te vullen, 75 hulpverleners deden dat. Zij werk(t)en op veertien verschillende locaties. 28% werkt nog steeds in een gesloten jeugdzorginstelling. 72% werkt er nu niet meer. Gemiddeld hebben zij ruim zeven jaar werkervaring in de gesloten jeugdzorg. Het vaakst werden de vragen beantwoord door groepswerkers, psychologen, gedragswetenschappers en therapeuten. Maar ook door ambulante hulpverleners, trajectbegeleiders, verpleegkundigen en een conciërge.

2.2 ANALYSE

Onze interviews voerden we semigestructureerd: vaste gesloten en open vragen wisselden we af met vervolgvragen. Zo was er ruimte voor het eigen verhaal van elke jongere. Deze opzet gaf ons ook de mogelijkheid om door te vragen. Antwoorden op gesloten vragen analyseerden we kwantitatief, antwoorden op open vragen kwalitatief. Dat geldt ook voor de vragenlijst voor hulpverleners.

Kwantitatief

In de interviews legden we de jongeren verschillende vragen voor, zoals: 'Was de gesloten jeugdzorg onveilig voor jou?' of 'Kwam je door je plaatsing tot rust?' (antwoordmogelijkheden: ja - nee - weet ik

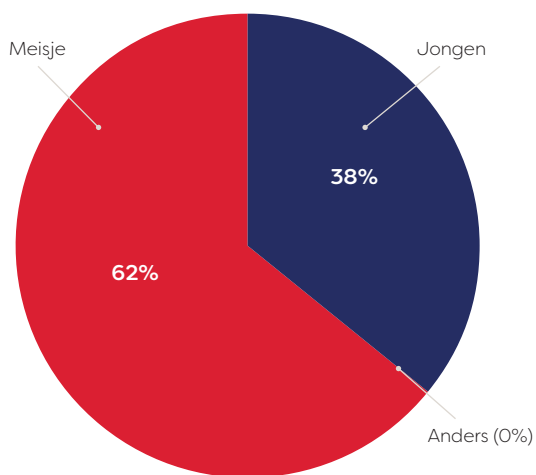
niet) en 'Ben je weleens gefixeerd (antwoordmogelijkheden: nooit, maandelijks, wekelijks, dagelijks). Om dit te vertalen in uitkomsten zijn percentages berekend. In de vragenlijst voor hulpverleners stonden vragen als 'Denk je dat er betere alternatieven zijn voor de Jeugdzorg-Plus?' (antwoordmogelijkheden: ja - nee). Ook voor de antwoorden op dit soort vragen werden cijfers berekend.

Kwalitatief

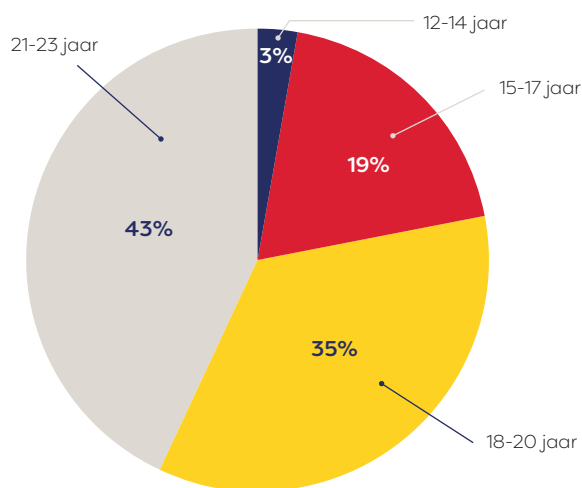
Naast gesloten vragen hebben we de jongeren en hulpverleners ook open vragen gesteld. Zoals: 'Wat heeft je plaatsing in de gesloten jeugdzorg jou gebracht?' Alle antwoorden daarop zijn open gecodeerd. Uit de verschillende codes kwam een aantal overkoepelende thema's naar voren. Deze thema's vormden de uitgangspunten voor de resultaten van dit onderzoek.

Achtergrondkenmerken jongeren

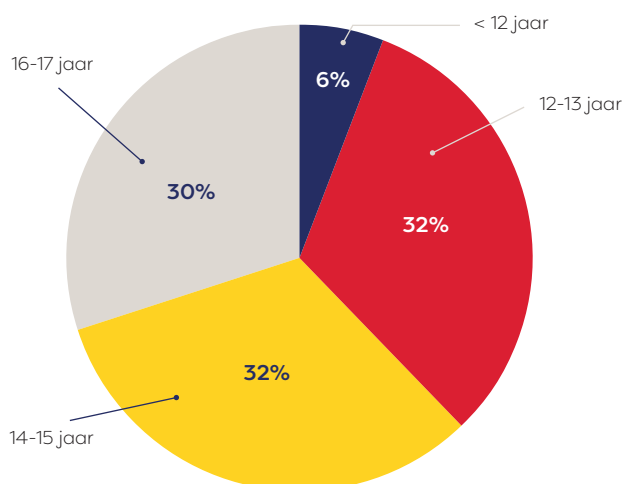
Gender

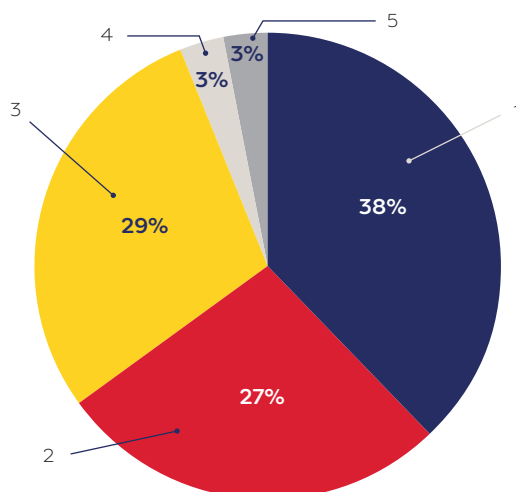
Leeftijd (tijdens interview)

Leeftijd (tijdens eerste plaatsing)

Aantal plaatsingen in gesloten jeugdzorg

3. RESULTATEN

3.1 HET BEGIN

We beginnen bij het begin. Waarom komen kinderen in de gesloten jeugdzorg terecht en hoe hebben ze hun aankomst daar ervaren?

Waarom?

Bij de jongeren die wij spraken, speelden voor hun plaatsing meerdere problemen. Dit zijn de meest voorkomende:

- **Suïcidaliteit.** Bij ongeveer een derde van de jongeren speelde een suïciderisico.
- **Weglopen.** Ongeveer een derde van de jongeren liep (meermaals) weg, van huis of van eerdere instellingen.
- Er waren **geen alternatieven**. Een derde geeft aan dat er voor hen geen alternatief meer was, dat ze volgens hun begeleiders in open vormen van hulp niet genoeg geholpen zouden kunnen worden.
- **Drugs-/drankgebruik.** Dit speelde bij ongeveer een kwart.
- **Agressie.** Ook dit speelde bij ongeveer een kwart.
- Een enkeling was naar eigen zeggen betrokken bij **criminaliteit** (minder dan 10%).

5% van de jongeren was het ermee eens dat ze naar de gesloten jeugdzorg gingen. De rest had te weinig tijd of kracht om erover na te denken (16%) of was het er ronduit niet mee eens (79%).

De aankomst

Veel jongeren waren vooraf niet op de hoogte dat ze in een gesloten jeugdzorginstelling geplaatst zouden worden. Meestal kregen ze dit pas een paar uur van tevoren te horen. Of pas op het moment dat ze opgehaald werden. **92%** van de jongeren wist niet wat hem of haar te wachten stond. Er was voor hen veel onduidelijk: waar ga ik naartoe? Hoe ziet het er daar uit? Wat zijn daar de regels? Onderweg naar

de gesloten instelling werd ze vaak niks verteld. Sommige jongeren werden gebracht door hun ouders, voogd of advocaat. Anderen werden vervoerd in een busje van ggz of van DV&O (Dienst Vervoer & Ondersteuning, de landelijke dienst voor het vervoer van arrestanten, gedetineerden en vreemdelingen).

Voor veel jongeren was hun aankomst een traumatische gebeurtenis op zich. Ze moesten hun spullen inleveren en er werd onderzoek gedaan aan lichaam en kleding. Enkelen moesten meteen naar de isoleercel, dat was het protocol. Anderen zaten eerst uren alleen op een kamer.

“Ik ben jarenlang misbruikt door mijn vader. Ik had veel agressie en woede en ben op mijn 7e uit huis geplaatst. Na verschillende instellingen ben ik op mijn 13e in de gesloten jeugdzorg terechtgekomen. Ik ben er met politie naartoe gebracht. Ik vroeg aan de agent ‘Is het leuk waar ik kom?’, huilend en in paniek. Die agent zei ‘Ik ben daar wel eens geweest en het lijkt mij een verschrikkelijke plek.’ Dat stelde mij niet gerust. Dat kleine gesprekje van twee zinnen met die agent is heel traumatisch voor mij geweest. Ik werd naar de afdeling gebracht, het was een oude gevangenis eigenlijk. Ik kreeg een scheurjurk aan, maar ik was niet per se depressief. Dat was standaard voor iedereen die binnenkwam. Je had daar een ‘instroomprogramma’ van een week. Dat betekent dat je maar een paar uur per dag van je kamer mag.”

(Jongen van 16 jaar, zat 2 jaar en 9 maanden in de gesloten jeugdzorg)

3.2 LEVEN IN DE GESLOTEN JEUGDZORG

Hoe lang en hoe vaak?

De jongeren die wij spraken, zaten gemiddeld meer dan anderhalf jaar (**21 maanden**) in instellingen voor gesloten jeugdzorg. Een klein deel zat er drie jaar of langer. De kortste verblijfsperiode was drie maanden. Het overgrote deel wist niet van tevoren hoe lang ze in de gesloten jeugdzorg zouden blijven (**89%**). Meestal werd de plaatsing gaandeweg verlengd.

Gemiddeld hebben ze twee plaatsingen meegemaakt. Soms moesten ze na een tijd buiten de gesloten jeugdzorg terug naar dezelfde plek, soms werden ze overgeplaatst van de ene naar een andere gesloten instelling.

De sfeer

Om de meeste gesloten jeugdzorginstellingen staan hoge hekken. De deuren zijn van staal. Sommige locaties werden vroeger gebruikt als jeugdgevangenis. Daardoor voelde een groot deel van de jongeren zich niet fijn of op hun gemak in de instellingen. Desondanks zegt een derde dat de sfeer soms ook wel 'oké' was of zelfs gezellig. Er waren momenten dat ze met de andere groepsleden een spelletje speelden en lachten. Ook de groepsleiding had hierin een rol.

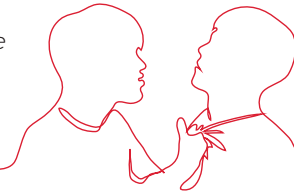
"De sfeer was echt heel anders op de tweede locatie waar ik zat. Ook de groepsleiding was daar anders. Soms waren er momenten dat het echt wel prima was, dat we konden lachen met zijn allen." (Meisje van 21 jaar, zat 4 jaar in de gesloten jeugdzorg)

Toch zegt het overgrote deel van de jongeren dat de sfeer vaak koud, kil of chaotisch was. Regelmatig ontstonden er spanningen. Tussen jongeren onderling of tussen jongeren en begeleiders. Ook was er op sommige groepen sprake van hiërarchie tussen jongeren. Sommige jongeren vertellen dat er bepaalde rangen waren in de instellingen en dat je moest vechten voor je plek. Wie de grootste mond had, was de baas. Daardoor deden jongeren zich soms heel anders voor. Omdat ze bang waren dat ze gepest of in elkaar geslagen zouden worden. Veel jongeren voelden zich angstig. Zij waren continu op hun hoede.

"Er heerst een soort cultuur van wie de grootste mond heeft. Wie het hardst de ander aanpakt, heeft het voor het zeggen. Je moet je plek

winnen en dat moet je doen door te vechten, fysiek te gaan vechten. Je moet anderen zoveel mogelijk kapot maken, anders ben je het slachtoffer. Op dat moment was ik 13 en kon ik niks tegen die jongens, waardoor ik het pispaaletje werd."

(Jongen van 19 jaar, zat 3 maanden in de gesloten jeugdzorg)

"In de tijd dat ik daar zat, waren er veel verschillende jongeren, dan word je heel erg getest als je binnenkomt. Hoe ver kan je gaan, wat voor iemand ben je, doe je stoer, heb je een grote bek of ben je iemand die over zich heen laat lopen. En heel eerlijk, dat deed ik ook bij mensen. Dat is de gang van zaken. Ik blijf van me af en heb meerdere keren staan vechten." (Meisje van 16 jaar, zat 3,5 jaar in de gesloten jeugdzorg)

De begeleiding

De begeleiders in de gesloten jeugdzorg zijn er om kinderen veiligheid, stabiliteit, rust en structuur te bieden, zodat ze optimaal aan hun ontwikkeling kunnen werken en kunnen herstellen. Toch is volgens de jongeren niet iedere begeleider hiertoe in staat. Ongeveer de helft van de jongeren zegt dat er heel veel verschil zit tussen de begeleiders. Met een aantal begeleiders hadden ze een goede band. Deze begeleiders waren aardig en bij hen hadden jongeren het gevoel dat er naar ze werd geluisterd. Daarentegen waren er ook begeleiders waar ze het juist niet goed mee konden vinden. Veel van de jongeren noemen de begeleiders in de gesloten jeugdzorg koud, afstandelijk en gemeen. Eén op de vijf had het idee dat de begeleiders geen aandacht en begrip hadden en dat er op hen werd neergekeken.

"Ze gingen met ons om alsof we allemaal iemand hadden vermoord. Ik had nog nooit een snoepje gestolen. Ze keken alleen maar naar gedrag en alles was fout, fout, fout. Veel begeleiders deden leuk in je gezicht, maar als er wat aan de hand was, gooiden ze me net zo hard op de vloer. Daar hou ik niet van. Ze hadden heel erg twee gezichten. Dat was heel eng, je kan niemand vertrouwen. Je weet niet wat je kan doen." (Meisje van 19 jaar, zat 5 maanden in de gesloten jeugdzorg)

Wat hadden jongeren nodig? Hoe hadden begeleiders met hen om moeten gaan om hen verder te helpen? Gewoon liefde, oprechte aandacht en geborgenheid, zegt een groot gedeelte van de jongeren. Met steun en begrip voor hun situatie. Maar ook was het fijn geweest als begeleiders respect hadden gehad voor hun grenzen en ze misschien zelfs hadden geleerd hoe ze hun eigen grenzen goed kunnen aangeven. **81%** van de jongeren zegt dat er niet aan hun behoeften werd voldaan.

“Ik had toch wel die nabijheid, afleiding en liefde nodig (is lastig, het is je werk). Maar wij zijn wel gewoon kinderen en pubers. En wij komen op dit soort plekken, omdat wij die liefde vroeger niet hebben gehad of niet gekend hebben of verkeerd hebben gekregen. Probeer dat dan op een andere manier over te brengen door bijvoorbeeld leuke dingen met ons te doen, ondanks dat we tussen de hekken zitten. Maak tijd voor een spelletje en stop eens met dat getik achter die computer. Als het tijd is om te gaan slapen, maar iemand voelt zich gewoon niet goed, gooi niet die deur dicht, maar ga gewoon alsnog het gesprek aan.” (Meisje van 18 jaar, zat 2,5 jaar in de gesloten jeugdzorg)

Onveilige situaties

We vroegen jongeren of de gesloten jeugdzorg een veilige plek voor hen was. **62%** zegt van niet. We zien dat percentage als een onderschatting, omdat bijna alle jongeren later in het interview vertellen over een veelheid aan onveilige situaties. Sommigen vonden hun veiligheid een moeilijk en dubbel thema. Aan de ene kant waren ze beschermd tegen de buitenwereld, als ze daar te maken hadden met prostitutie of drugs. Aan de andere kant was de wereld binnen de gesloten instelling zelf ook niet veilig. **87%** van de jongeren heeft er onveilige situaties meegemaakt.

Gevechten op de groep

81% van de jongeren heeft onderling geweld gezien op de groep. Ze vonden de sfeer dreigend. Ze maakten vechtpartijen mee, dreigingen met messen, gegooi met stoelen of aanvallen op groepsgenoten die niet goed in de groep lagen. Sommigen ervoeren die sfeer op dat moment als normaal of vanzelfsprekend. Voor anderen was het nieuw en schokkend.

“Soms hing er een spanning... Je krijgt natuurlijk ruzies op de groep en soms was er een vechtpartij.

Maar wat wil je met twaalf jongeren die op een gesloten groep wonen. Als je 24/7 bij elkaar bent. Dan heb je dat al gauw.” (Jongen van 18 jaar, zat 9 maanden in de gesloten jeugdzorg)

“Na het eten hadden we rustuur. Dat was het kutste moment. Dan moest je een uur op je kamer zitten, met de deur op slot. Er werd geschreeuwd van alle kanten, gebonkt. Dan voel je je wel heel... dat is wel heel spannend. ‘Ik ga je dood maken straks’ schreeuwden ze. Het leek net een beestenbende.” (Meisje van 19 jaar, zat vijf maanden in de gesloten jeugdzorg)

Onveilige begeleiding

Niet alleen jongeren op de groep, ook de begeleiders konden onveilig zijn voor de jongeren. Een aantal jongeren noemt situaties waarin zij door begeleiders gepest of gekleineerd werden. Dit waren situaties waarin zij juist aandacht en begrip van begeleiders nodig hadden, maar in plaats daarvan beledigd werden.

“De begeleiders wisten van mijn transitie en het enige dat ze zeiden was: ‘Je bent een vrouw, je gaat nooit een man worden, je gaat er nooit zo uitzien’. Ik kreeg een boek met plaatjes over hoe biologische vrouwen eruitzien. Ik moest dat in mijn kamer gaan lezen en ze zeiden: ‘Morgen ga jij aan de groep vertellen dat je helemaal geen man wordt.’” - Jongen van 22 jaar, zat 10 maanden in de gesloten jeugdzorg

“Het ging steeds slechter met mij. Ik heb nog een keer een zelfmoordpoging gedaan. Ze vonden het nog steeds aandacht trekken. Toen begon ik mezelf te snijden. Mijn armen zitten er helemaal onder. Ze zeiden: ‘Ga zelf maar naar de spoedeisende hulp als je zoveel aandacht wil.’” (Meisje van 22 jaar, zat twee jaar in de gesloten jeugdzorg)

Er deden zich zelfs situaties voor waarin jongeren door fouten in de begeleiding echt fysiek onveilig waren. Dit zorgde voor extra spanning, angst en onrust.

“Mijn loverboy stond ineens op de groep. Die kwam op bezoek ‘voor iemand anders’. Dat was heel naar. Dat gevoel, dat hij binnen komt lopen en doodleuk hoi tegen mij zegt. Nou de grond zakte onder mijn voeten vandaan. Dan zit je in een gesloten instelling en dan weten ze je nog te vinden. Ik heb altijd geweten dat hij mij niet zomaar los zou laten. Als het hem dan toch nog lukt om je te vinden en dat de beveiligers hem dan binnen laten - mensen die je eigenlijk horen te beschermen - dan is dat eng, ja.” (Meisje van 21 jaar, zat vier jaar in de gesloten jeugdzorg)

Ten slotte voelden jongeren zich minder veilig op momenten dat er veel invallers of flexwerkers op de groep waren. Zij hadden vaak niet genoeg verstand van de problemen van jongeren, kenden bijvoorbeeld hun crisisplan niet. Sommige invallers mochten niet ingrijpen, of wisten niet hoe. Dan ging het geregeld mis op de groep.

“Soms waren er alleen maar uitzendkrachten, geen vaste krachten. Als er dan wat gebeurde, mochten ze niks doen. Dat zorgde voor veel onveilige situaties. Agressie, maar ook... We hadden een plan voor als ik niet lekker ging, wat er dan ingezet kon worden. Maar zij wisten niet van het plan af en zetten hele andere dingen in, waardoor het slechter ging. Ook bij andere kinderen. Ik denk dat iedereen dan meerdere incidenten op een dag had. Dat vond ik heel erg lastig. Je bent afhankelijk van hen, maar je kan niet op hen rekenen.” (Meisje van 18 jaar, zat 4 jaar in de gesloten jeugdzorg)

Zelfbeschadiging en -doding onder groepsgenoten

Aan het einde van een interview vroegen we altijd of de jongere nog kennissen uit de gesloten jeugdzorg had die we ook zouden mogen interviewen. Een aantal vertelde daarop dat vrienden uit die tijd zijn overleden, door suïcide. Binnen de gesloten jeugd-

zorg maakte ongeveer een kwart van de jongeren mee dat groepsgenoten zichzelf ernstig beschadigden of zelfmoord pleegden. Soms waren het de jongeren zelf die hun groepsgenoten vonden en hulp moesten halen.⁶

Vrijheidsbeperkende maatregelen

Vrijheidsbeperkende maatregelen horen erbij in de gesloten jeugdzorg. Hulpverleners mogen ingrijpen om alle kinderen te beschermen en veilig te houden. We vroegen jongeren welke maatregelen zij meemaakten en hoe dat voor hen was.

Fixeren

87% van de jongeren is gefixeerd: vastgehouden door begeleiders en op de grond gedrukt. En niet zelden. Ruim de helft van de jongeren is wekelijks of dagelijks gefixeerd (**54%**). Bij de meesten was dat als ze boos werden, scholden, vochten of niet meewerkten (bijvoorbeeld niet naar hun kamer wilden, of geen scheurkleding aan wilden). Soms gebeurde het ook als ze voor een groepsgenoot wilden opkomen, die werd aangevallen of gefixeerd. Anderen werden gefixeerd als ze suïcidaal waren, zichzelf beschadigden of een paniekaanval hadden. Dat fixeren voelde onveilig.

“Vastgepakt worden door de groepsleiding voelde voor mij totaal niet veilig. Dat waren de slechte momenten. De dwang. Dat je geen keuze en geen inspraak hebt. Ik was bang. Ik uitte het soms wel in boos, maar ik was vooral bang. Omdat ik helemaal geen controle meer had, over niks.” (Meisje van 18 jaar, zat vier jaar in de gesloten jeugdzorg)

Fixeren was sowieso een belangrijk element van het dagelijks leven op de groep. **73%** van de jongeren zag elke dag dat er groepsgenoten werden gefixeerd.

“Ik voelde me altijd onveilig. Je bent altijd op je hoede. Er kan elk moment iets gebeuren, iets kleins dat jij fout doet, waardoor je naar de grond wordt gedrukt of whatever. Of bij je groepsgenoten.” (Meisje van 23 jaar, zat zes maanden in de gesloten jeugdzorg)

⁶ Uit eerder onderzoek blijkt dat geweld en calamiteiten, zoals suïcide, vaker voorkomen in jeugdzorginstellingen met bepaalde risicofactoren. Namelijk: een gebrek aan de juiste hulp, veel wisselingen van begeleiders en onvoldoende pedagogische expertise. Zie het rapport *Geweldsmeldingen en calamiteiten in de jeugdzorg* van het Verwey Jonker Instituut (2021).

Kamer doorzoeken en spullen innemen

Van verreweg de meeste jongeren werd de kamer doorzocht, op zoek naar dingen als drugs, mesjes, glas of telefoons. Bij sommigen gebeurde dat regelmatig (bijvoorbeeld om de twee weken), bij anderen was het incidenteel en onaangekondigd. Soms werden er bij het zoeken speurhonden ingezet. Jongeren vonden het vooral vervelend als hun kamer na het doorzoeken niet netjes werd achtergelaten, een van hen vertelt dat het eruitzag alsof er een bom was ontploft. Van de meeste jongeren werden ook spullen ingenomen. Bijvoorbeeld alles waarmee ze zichzelf zouden kunnen beschadigen. Of hun ov-chipkaart en legitimatiebewijs, dat maakt het weglopen moeilijker. Van andere spullen was het minder logisch. Een jongen vertelde dat hij een zak snoep van zijn moeder had gekregen, maar die moest inleveren. Maar ook kleding, boeken, knuffels en een fotolijstje werden afgenomen. De aanpak hierin was rigoureuze, er werd niet per kind gekeken wat nodig was.

“Als zij een fotolijstje zien waar je je mee kan beschadigen, dan nemen ze dat mee. Ze hebben ook een keer een foto van mijn vader meegenomen, mijn vader is overleden. Toen heb ik daar stennis staan schoppen.”
(Meisje van 21 jaar, zat bijna een jaar in de gesloten jeugdzorg)

“Toen ik aankwam, hoorde ik dat eigenlijk alles van me afgepakt zou worden. Mijn knuffels, mijn kleurboeken. Ik mocht uiteindelijk vijf knuffels uitkiezen. Ik was zo boos en verdrietig. Ik mocht mijn muts ook niet houden. Mijn muts was toen mijn veiligheid. En waarom? Dat snapte ik niet. Dan kon je het terugverdienen volgens een bepaald systeem. Alsof dat ging helpen. En dan lijkt het alsof ik progress maak, alsof ik vooruitga. Maar dat was helemaal niet, want ik begon al met al die spullen. Aan het begin zei ik: dit is gewoon een hondjes-

systeem. Hier ga ik niet aan meewerken. Maar ik moest wel. Anders kreeg ik mijn spullen niet terug.”
(Meisje van 23 jaar, zat 6 maanden in de gesloten jeugdzorg)

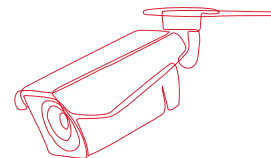
Fouilleren, uitkleden en visiteren

Veel jongeren zijn gefouilleerd. Bij aankomst in de instelling, elke keer als ze terugkwamen van verlof of als ze bezoek hadden gehad in de instelling. We hebben het niet specifiek gevraagd, maar uit zichzelf vertelde één op de zes jongeren dat ze ook zijn gevisiteerd. Dat ze zich moesten uitkleden, bukken en hoesten, of naakt bevoeld werden op zoek naar dingen die ze niet bij zich mochten hebben. Dat gebeurde meestal bij binnenkomst. Soms bleef het niet bij één keer. Omdat we er niet gericht naar hebben gevraagd, beschouwen we dit als onderschatting. Sowieso vertelt de helft van de jongeren dat ze zich verplicht moesten uitkleden in het bijzijn van begeleiders. Bijvoorbeeld om scheurkleding aan te doen, omdat ze alleen onder begeleiding mochten douchen, of om te kijken of een urinecontrole wel goed ging. Niet altijd waren er voldoende begeleiders van hetzelfde gender als de jongere om deze maatregelen uit te voeren. De jongeren beschrijven het als nare, traumatiserende of zelfs mensonterende momenten, vooral degenen die eerder seksueel misbruik mee hebben gemaakt.⁷ Ze denken er met schaamte, angst en ongemak aan terug.

“Toen ik binnenkwam, werd mijn koffer neergezet en moest ik naar een kamertje, twee vrouwelijke collega’s zouden zo bij mij komen. Toen moest ik mij uitkleden, ik wist niet waarom. Ik had het fijner gevonden als ik eerst even een gesprek had gehad, over waar ik was en waarom het zo gelopen was. En dan pas het uitkleden en bukken in mijn blote kont voor twee vrouwen die ik nog nooit had gezien.” (Meisje van 22 jaar, zat 6 maanden in de gesloten jeugdzorg)

“Ik wist toen nog niet wat visiteren was. Ik was 14 jaar. Ik kwam binnen en ik kreeg de keuze: visiteren of de separeercel in. Ik moest mijn shirt uitdoen. Ze tilt mijn zak op, kijkt onder mijn ballen. Ik heb me nog nooit zo diep geschaamd. Een vrouw deed dat. Ze was in haar eentje, wat niet mag volgens de procedures, maar goed, daar kom

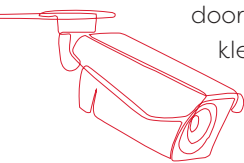
⁷ 85% van de meisjes in de gesloten jeugdzorg is daar (mede) geplaagd omdat ze seksueel geweld hebben meegemaakt. Bij jongens is dat 2%. Bron: Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016).

je pas later achter. Dat moment blijft me altijd bij. Daarna werd ik na elk bezoek van mijn opa en oma en elk verlof gevisiteerd. Daarom koos ik er ook voor om niet regelmatig naar het dorp toe te gaan. Ik zit er niet op te wachten dat er iemand mijn achterwerk inkijkt of aan mijn ballen gaat zitten wroeten.”
(Jongen van 21 jaar, zat 9 maanden in de gesloten jeugdzorg)

Isoleren

Ruim driekwart (78%) van de jongeren bracht tijd door in een isoleercel. 38% werd dagelijks of wekelijks naar een isoleercel gebracht. Soms moesten jongeren naar een isoleercel als het mentaal slecht met hen ging (denk aan paniekaanvallen, herbelevingen van trauma uit het verleden, zelfbeschadiging, suicide-gedachten of verdriet). De afzondering werkte dan averechts. Ze waren alleen met hun gedachten. Sommigen hebben maanden of weken alleen doorgebracht. Soms moesten ze hun eigen kleding uittrekken en scheurkleding aandoen.

“Het was echt een uiterst iets. Als ik echt op was, of niet meer kon, of als ik zo’n poging deed. Ter bescherming van mezelf. De kamers zijn alleen heel kil, dus je gaat je ook niet echt veilig voelen. Er zit allemaal snot aan de muur. Het wordt niet schoongemaakt als er een nieuwe wordt geplaatst. Dus dan zie je al die vlekken nog. Dat is zo goor. Ik wilde niet plassen en poepen voor de camera. Je moest letterlijk door je hurken. Ze laten het licht 24/7 aan staan. Er staat een camera in de hoek. Dat apparaat staat letterlijk in kantoor, wat iedereen gewoon kan zien. Dus ik durfde niet. Ik kwam eruit met een hele dikke buik.” (Meisje van 21 jaar, zat twee jaar in de gesloten jeugdzorg)

“Dat is een van de situaties die ik nog het moeilijkste vind om het daarover te hebben. Hoe kun je nou naar huis gaan, lekker slapen, wetende dat je mij naakt in een isoleercel zet. Dat snap ik echt niet.”
(Meisje van 21 jaar, zat 2,5 jaar in de gesloten jeugdzorg)

Een andere grote groep werd geïsoleerd voor straf, als ze agressief waren geweest, iets verkeerd zeiden

of niet meewerkten met de begeleiders. In sommige instellingen werden jongeren bij binnenkomst standaard naar de isoleercel gebracht, voor een aantal uren tot weken.

Stoppen met isoleren

In 2018 stelde minister De Jonge in een actieprogramma dat kinderen niet meer gesepareerd mogen worden. Een verblijf in een isoleercel zou te traumatisch zijn.⁸ Uit eerder onderzoek van Jeugdzorg Nederland bleek al dat dat niet is gelukt, plaatsingen in de isoleercel duren nu zelfs langer.⁹ Ook hier zien we geen aanwijzingen dat kinderen niet meer worden opgesloten. Van de zestien jongeren die tussen 2020 en 2021 in de gesloten jeugdzorg zaten, zat ruim een derde nog dagelijks of wekelijks in de isoleercel.

Opsluiten op kamer

89% van de jongeren werd weleens opgesloten op hun kamer. Bij 68% van alle jongeren gebeurde dat dagelijks of wekelijks. Dat was niet alleen als straf bedoeld, of als bescherming, maar gebeurde op veel plekken ook standaard tijdens de overdracht van de ene hulpverlener naar de andere. Of op momenten dat hulpverleners de administratie moesten doen.

Contact inperken

De meeste jongeren hadden beperkt contact met hun familie en vrienden. Ze mochten bijvoorbeeld twee keer per week tien minuten bellen. En dan alleen met door de begeleiders toegestane contacten. Soms mochten jongeren voor straf minder contact hebben. Andersom konden jongeren met goed gedrag een contactmoment ‘verdienen’. Ongeveer één op de vijf jongeren vertelt dat hun begeleiders meeluisterden of -lazen met hun contact. Ze mochten alleen bellen met de telefoon op speaker en een begeleider ernaast. Jongeren misten hierin een individuele aanpak: ze hadden niet allemaal problemen met hun netwerk.

⁸ Zie het Actieprogramma *Zorg voor de Jeugd* van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Justitie en Veiligheid (2018).

⁹ Lees het eindrapport *Ik laat je niet alleen - Een gezamenlijk onderzoeksproject naar het verminderen van gedwongen afzonderen in JeugdzorgPlus* van de Academische Werkplaats Risicojeugd en Jeugdzorg Nederland (2021).

“Je mocht extra belmomenten kopen met je steentjes. Elke dag dat je het goed doet, krijg je een steentje. Voor tien steentjes mocht je extra bellen.”
(Jongen van 16 jaar, zat 2 jaar en 9 maanden in de gesloten jeugdzorg)

Medicatie en therapie verplichten

Ongeveer 1 op de 5 jongeren kreeg verplichte medicatie of therapie. Als ze hun medicatie niet in wilden nemen, zaten ze bijvoorbeeld in afzondering tot ze het innamen. Een aantal heeft de medicatie na hun verblijf in de gesloten jeugdzorg afgebouwd en voelt zich daar een stuk beter bij. Verplichte therapie kan bijvoorbeeld betekenen dat je niet met verlof mag als je de therapiesessies niet volgt. Jongeren vonden dat vooral heftig als het om traumatherapie ging.

Andere maatregelen die veel zijn genoemd, zijn **urinecontroles** en het **intrekken van verlof** (niet meer naar ouders mogen, of niet meer naar werk mogen).

Hoe vinden hulpverleners het om in te grijpen?

Veruit de meeste hulpverleners vinden het zelf ook lastig om vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten en doen dit liever niet. Ze zien dat het schadelijk en traumatiserend kan zijn voor een kind. Veel hulpverleners zijn van mening dat het te snel en te vaak wordt ingezet uit bijvoorbeeld angst of (on)macht. Toch zegt iets minder dan de helft dat het geregeld wel noodzakelijk is om deze maatregelen in te zetten. Om de veiligheid van de jongeren of van anderen te kunnen waarborgen. Soms zien hulpverleners dan geen andere mogelijkheid. Voor veel hulpverleners is deze kwestie een groot dilemma.

Klachten

51% van de jongeren kon nergens terecht als ze een maatregel onterecht vonden, als ze bijvoorbeeld zonder grondige reden in de isoleercel moesten zitten. Iets minder dan de helft had wel de mogelijkheid om met hun advocaat of iemand van het AKJ (vertrouwenspersonen in de jeugdzorg) te spreken, maar vond dat zinloos, omdat er vervolgens niks mee werd gedaan. Ook vonden de jongeren het soms lastig om deze personen te vertrouwen.

“Het punt is, het is genormaliseerd. Je kan er niks tegen doen. Dus ik kan wel tegen mijn advocaat zeggen: ‘Hee, ze hebben me gefixeerd’, ja dat is de gesloten instelling.” (Jongen van 23 jaar, zat negen maanden in de gesloten jeugdzorg)

3.3 GEEN ONDERWIJS, GEEN ZORG

Hoe zit het met het recht van kinderen op onderwijs en zorg? Uit ons onderzoek blijkt dat de meeste kinderen in de gesloten jeugdzorg niet de benodigde behandeling krijgen en dat het onderwijs ondermaats is.

Behandeling

Kinderen die in de gesloten jeugdzorg worden geplaatst, hebben bescherming nodig tegen zichzelf. Vaak worstelen ze met bijvoorbeeld verslaving, of met herinneringen aan en gevolgen van mishandeling, verwaarlozing, seksueel misbruik en andere traumatische ervaringen. Ze hebben behandeling nodig.

Toch kregen de meeste jongeren niet de juiste behandeling (**84%**). Ongeveer een derde kreeg helemaal geen therapie. Voor anderen was er wel hulp, maar niet voldoende. Er was bijvoorbeeld geen traumatherapie (zoals EMDR) beschikbaar. Jongeren kregen soms (training met) een hulphond, creatieve therapie of een gesprek met de psychiater, maar geen structurele behandeling. Een paar jongeren zeggen dat ze er zelf ook niet voor open stonden.

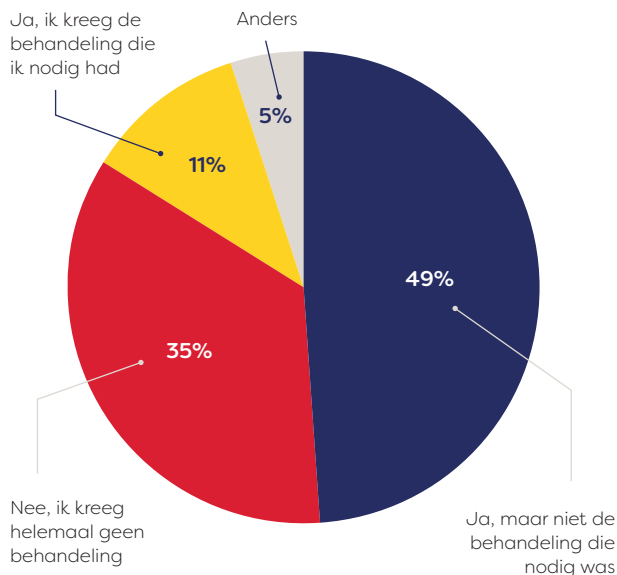
Van de jongeren die behandeling kregen, zegt **14%** dat dat hen voldoende hielp.

“Ik kreeg therapiesessies, zoals muziek, PMT of creatieve therapie. Maar je was meer met het instrument bezig dan dat er naar jou werd gekeken qua identiteit. Er kwamen geen vragen zoals ‘Hoe voel je je?’; ‘Wat gaat er in je om?’ Het was niet de behandeling waarop ik had gehoopt. Maar ik was ook heel gesloten, ik was moeilijk om doorheen te pikken. Toen ik op mijzelf ging wonen, heb ik zelf traumatherapie aangevraagd.” (Meisje van 21 jaar, zat vier jaar in de gesloten jeugdzorg)

Onderwijs

Ruim driekwart van de jongeren ging tijdens hun verblijf in de gesloten jeugdzorg naar school. **76%** vond het onderwijs slecht. Voor de meesten was het onderwijs niet passend. Kinderen kwamen van

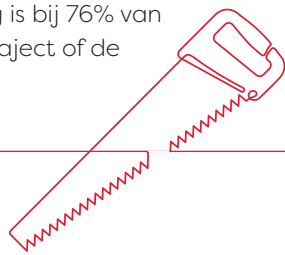
Kreeg je behandeling?

Wat is het verschil met de gesloten jeugd-ggz?

43% van de jongeren die wij spraken, heeft naast de gesloten jeugdzorg ook tijd doorgebracht in de gesloten jeugd-ggz. We vroegen hen of dat anders was. Ze vonden de gesloten jeugd-ggz vaak minder streng en de begeleiders minder hard dan in de gesloten jeugdzorg. Ze mochten bijvoorbeeld hun telefoon bij zich houden en contact hebben met de buitenwereld. In vergelijking vinden ze de gesloten jeugdzorg gevangenisachtig. De begeleiders waren daar meer aan het corrigeren, domineren en repressiever. Sommige jongeren noemen ook dat begeleiders in de gesloten jeugd-ggz een andere opleiding hebben, ze zijn beter toegerust om om te gaan met psychiatrische problemen.

het vwo, of van vmbo-tl, maar konden alleen lessen praktijkonderwijs, mbo-1 of vmbo-basis volgen. Bij een kleiner deel van de jongeren was er een ander probleem: de lessen waren te chaotisch en er werd te veel gevochten op school. Leren was er niet bij. Anderen vertelden dat er maar een paar uur per week onderwijs werd aangeboden. Veel kinderen hebben geen diploma behaald. Door hun tijd in de gesloten jeugdzorg is bij 76% van de jongeren het schooltraject of de loopbaan vertraagd.

“Ik zat daar echt uit mijn neus te vreten. Ik kan best wel veel dingen. Ik kan goed koken. Wij kregen kookles en dan stond ik met mensen die nog een ei aan lieten branden. Er was alleen maar aandacht voor de mensen die het niet konden. De rest kon het uitzoeken. We hadden ook houtbewerking. Vogelhuisjes, ik heb van alles gemaakt. Na een paar maanden ben je daar ook wel klaar mee. Echt heel saai.”
(Meisje van 21 jaar, zat zeven maanden in de gesloten jeugdzorg)

3.4 DE IMPACT OP HUN LEVEN

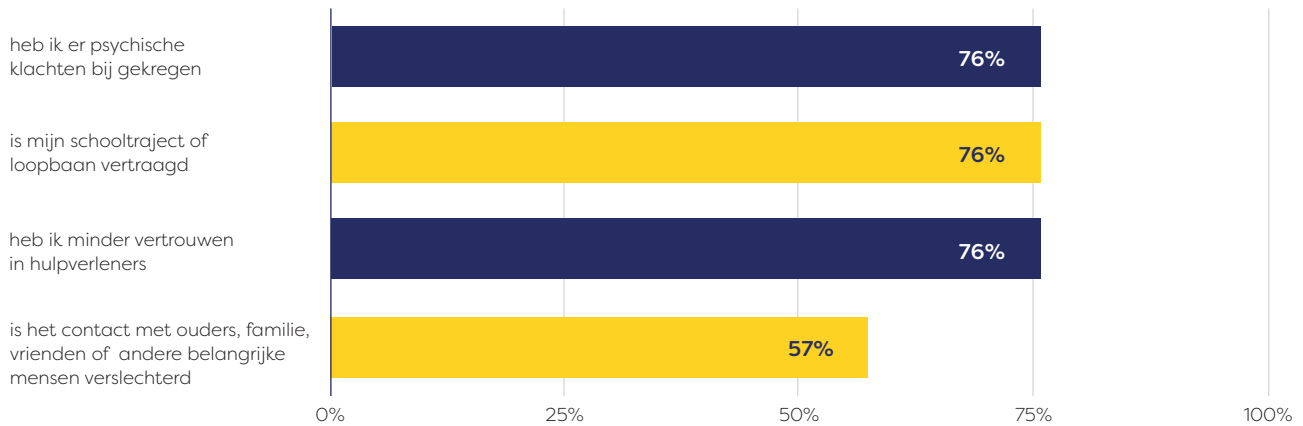
Hoe gaat het nu met de jongeren uit de gesloten jeugdzorg? Wat heeft hun tijd in de instelling hen gebracht? Om maar meteen met de deur in huis te vallen: veel van hen zijn er slechter uit gekomen.

Schade

Veel jongeren hebben nare herinneringen aan de gesloten jeugdzorg. De onvoorspelbaarheid, de grimmige sfeer op de groep, het fysiek ingrijpen door begeleiders en de uren in de isoleercel achtervolgen hen. De onveilige situaties hebben effect op hen gehad en spoken door hun hoofd. Tel daarbij op dat de meeste jongeren zich niet konden ontwikkelen of herstellen door een gebrek aan behandeling voor hun onderliggende problemen en gebrek aan onderwijs op niveau, en je krijgt een idee van de impact.

Verreweg de meeste jongeren in ons onderzoek zeggen beschadigd te zijn door hun tijd in de gesloten jeugdzorg. Dat hebben ze gemerkt toen ze net buiten stonden, maar ook jaren later nog. Ze hebben moeite om mensen te vertrouwen, met deuren die op slot gaan, met situaties waarin ze geen controle hebben of veel prikkels krijgen. **86%** van de jongeren is beschadigd door de gesloten jeugdzorg.

Door mijn plaatsing in de gesloten jeugdzorg...

“Het lastige is, het waren aardige mensen, met goede intenties, maar ze deden alsnog dingen die niet konden. Dat heeft mij getraumatiseerd.”
(Jongen van 23 jaar, zat 9 maanden in gesloten jeugdzorg)

Een paar jongeren voegen daaraan toe dat ze een deel van hun jeugd hebben gemist. Een enkeling vond de tijd in de gesloten jeugdzorg vooral saai en tijdverspilling.

Psychische klachten

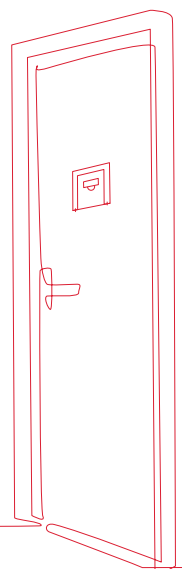
76% van de jongeren heeft er door de gesloten jeugdzorg psychische klachten bij gekregen, of heeft nu meer last van problemen die er al waren. Waar zit dat hem in?

- **Trauma:** de helft van de jongeren kampt met trauma's van hun tijd in geslotenheid. Nare herinneringen laten hen niet los.
- **Angst:** iets minder dan de helft heeft angsten. Angst voor mensen met autoriteit (zoals politie-agenten of artsen), voor ambulances, voor kleine/afgesloten ruimtes, voor agressie, angst om naar buiten te gaan, om alleen te zijn of om weer op-gesloten te worden als het niet goed met hen gaat. Dat maakt dat 'gewone' dingen, zoals boodschappen doen of de wc op slot doen in een restaurant, voor hen moeilijk zijn.
- **Nachtmerries, flashbacks en herbelevingen:** jongeren zijn alert op triggers. Door geuren,

muziek of nieuwsitems over de jeugdzorg komen herinneringen boven drijven. Een kwart van de jongeren heeft hiermee te maken. Sommigen slapen er slecht door.

- **Hospitalisering:** in de gesloten jeugdzorg sta je buiten de maatschappij. De stap terug in de samenleving is groot. Dat brengt overgevoeligheid voor prikkels met zich mee, maar bijvoorbeeld ook moeite om zelf beslissingen te nemen. Een kwart van de jongeren vertelt hierover.
- **Sociale hinder:** jongeren hebben moeite om vrienden te maken en te vertrouwen, of om nieuwe mensen te ontmoeten of gewoon een praatje te maken op straat. Na hun tijd in de gesloten jeugdzorg zijn dat geen gewone dingen meer voor deze jongeren. Ongeveer één op de zes jongeren vertelt dat ze nu problemen hebben op sociaal vlak.

Jongeren vinden het lastig om hulp te vragen. Als ze zich vroeger in de gesloten zorg niet goed voelden, was de oplossing van begeleiders om hen te fixeren, naar een isoleercel te brengen, geen verlof meer te geven of meer medicatie te geven. Daarom houden sommigen hun psychische klachten nu liever voor zichzelf.

“Het verschil is veel te groot. Ik weet nog dat ik letterlijk de eerste dag nadat ik maandenlang in een groep had gezeten eindigde in mijn eentje op een kamer. Ik had niks, ik had geen ov-kaart, geen geld, niks. Ik kende de buurt niet. Het was tien uur geweest en toen dacht ik, ik moet naar de wc, maar het is tien uur geweest, dus ik mag niet naar de wc. Terwijl ik in principe op mezelf woonde, met een huisgenoot. Eén of twee keer per week zag ik een begeleider. En ik durfde niet naar de wc, want ik dacht dat het tegen de regels was. Ik appte mijn begeleiders bijvoorbeeld ook: “Hee, mag ik naar buiten?”, “Vind je het goed als ik naar mijn moeder ga?” Je bent gewoon volledig gehospitaliseerd. Dan ben je 18 en dan moet je het echt zelf zien te rooien.” (Thomas van 23 jaar, zat 9 maanden in gesloten jeugdzorg)

“Wij gaan naar de kerk. Die is heel dichtbij mijn gesloten jeugdzorginstelling. Elke zondag rijden we daarlangs. Als ik de instelling zie, ga ik bijna over mijn nek. Mijn maag draait drie rondjes. Zo erg. Al die herinneringen. Verschrikkelijk. Soms denk ik: dit kan niet waar zijn.” (Luna van 19 jaar, zat vijf maanden in de gesloten jeugdzorg)

“Er was daar een bepaald iets... het was zo chaotisch. Ik had geen controle. En toen voelde ik me zo kut. Nu ben ik heel gecontroleerd. Ik heb heel veel duidelijkheid nodig. Ik moet dit op die dag doen, dit ga ik zo doen. Ik plan alles van tevoren. Heel strak. Ik heb een vriend, ik ben niet jaloers, maar ik moet altijd weten wat hij gaat doen. Na zijn werk gaat hij naar vrienden, dan wil ik wel weten waar. Dat moet me eigenlijk niet interesseren, hij moet gewoon lekker wat met zijn vrienden kunnen doen. Ik denk dat dat daardoor is gekomen.” (Sarissa van 21 jaar, zat 7 maanden in de gesloten jeugdzorg)

“Het is daar overleven. Ik ben heel erg hard geworden, heel erg ijskoud. Ik ben er niet blij mee wat het mij heeft gebracht. Dat overleven bepaalde dingen, en hoe ik met mensen omga. Ik ben ook echt heel bang om alleen te zijn, dat ik in mijn eentje doodga ofzo. Dat komt daar ook wel heel erg vandaan. Dat opsluiten heeft mij heel veel gedaan.” (Aya van 16 jaar, zat 3,5 jaar in de gesloten jeugdzorg)

Nazorg

De overgang van de wereld binnen de muren van de instelling naar een vrij leven, is groot. Sommige van de jongeren die wij spraken, stonden op hun 18e verjaardag buiten de deuren van de gesloten jeugdzorg. Ze kwamen op straat terecht, of gingen terug naar hun ouders. Anderen verhuisden naar een open of besloten groep of gingen begeleid wonen.

89% van de jongeren is niet goed begeleid bij het verlaten van de gesloten jeugdzorg. Er was geen nazorg. Ze misten vaardigheden, al is het maar om bijvoorbeeld een zorgverzekering te regelen. Het is moeilijk om om te gaan met de nieuwe vrijheid en zelf keuzes te maken.

“Van compleet afgezonderd zijn van de maatschappij, moet je weer gaan functioneren in de maatschappij. Je wordt in het diepe gegooid. In de gesloten jeugdzorg wordt voor je geleefd. Je maakt geen keuzes, je staat op, je doet wat er van je gevraagd wordt en je gaat weer slapen.” (Jongen van 21 jaar, zat 9 maanden in gesloten jeugdzorg)

Opbrengsten

Heeft de gesloten jeugdzorg jongeren wat opgeleverd? **16%** van de jongeren vindt dat ze toch geholpen zijn door de gesloten jeugdzorg, **8%** kwam tot rust. Drie jongeren zeggen bijvoorbeeld dat ze er dankzij de gesloten jeugdzorg nog staan, nog leven. Twee zijn gestopt met (of doen nu minder aan)

zelfbeschadiging. Voor de bijzondere en enorme hulpvraag die er speelde bij deze jongeren toen ze in de gesloten setting werden geplaatst, is dat een schamele opbrengst.

Sommige jongeren merken wel andere ‘positieve’ gevolgen. Ze vertellen bijvoorbeeld dat ze hun vrijheid nu meer kunnen waarderen.

“Weet je, zoon kan je nog door het raam voelen, maar sneeuwt en regen niet. Dus nu elke keer als het regent of sneeuwt, dan heb ik de neiging om naar buiten te gaan. Want nu kan het.” (Meisje van 23, zat een half jaar in de gesloten jeugdzorg)

Anderen voelen zich strijdbaar. Ze hebben een doel gevonden om zich voor in te zetten: het stoppen van de gesloten jeugdzorg.

Stoppen?

We vroegen jongeren ook of ze vinden dat de gesloten jeugdzorg moet stoppen. **69%** vindt van wel, voor anderen is het dubbel. Ze zien geen alternatieven. Of ze vinden dat het voor andere jongeren nodig blijft, bijvoorbeeld voor kinderen die heel agressief zijn en zichzelf niet in de hand hebben.

3.5 HET PERSPECTIEF VAN DE HULPVERLENER

In dit rapport zijn de meeste jongeren kritisch op hun hulpverleners. Veel zijn ontevreden over de hulp en begeleiding die ze in de gesloten jeugdzorg kregen. Maar wat vinden hulpverleners die er werken er zelf van dat kinderen in de gesloten jeugdzorg verblijven? Ook daar willen we in dit onderzoek graag aandacht aan besteden. Voor **65%** van de 75 hulpverleners die meewerkten voelt de gesloten jeugdzorg ook daadwerkelijk als opsluiten. Bijna allemaal noemen ze het verschrikkelijk, heftig of triest.

Kwaliteit van zorg

Hulpverleners zijn van mening dat een plaatsing in de gesloten jeugdzorg helpend kan zijn voor een jongere, mits de duur van de plaatsing zo kort mogelijk is. Iedereen die in de gesloten jeugdzorg werkt, doet zijn uiterste best om zo goed mogelijk in de hulpvraag van het kind te voorzien. Maar hulpverleners zitten soms vast in een systeem van regels waar ze in mee moeten gaan. **37%** van de hulpverleners is ontevreden over de kwaliteit van hulp die de gesloten jeugdzorginstellingen bieden. Ze geven het

een onvoldoende. Er wordt volgens hen teveel vanuit macht gewerkt en de aanpak is gericht op repressie. De groepen zijn te groot en er is te weinig begeleiding, mede dankzij een groot personeelstekort. Hierdoor ligt de focus in de instellingen vaak op beheersing in plaats van op behandeling.

“Ik ben trots op het werk dat verzet wordt voor de jongeren, maar we lopen ook tegen een hoop hindernissen aan vanuit het systeem en de organisatie, waardoor we sommige dingen voor de jongeren niet geregeld krijgen... dit brengt de kwaliteit van de zorg naar beneden.” (Gedragswetenschapper/behandelcoördinator)

Toch geven hulpverleners de kwaliteit van hulp, die hun gesloten jeugdzorginstelling biedt, gemiddeld wel een voldoende: een **6,3**. De hulp die ze zelf bieden, schatten ze hoger in: zichzelf geven ze een **6,8**. Waar zijn ze tevreden over? Hulpverleners doen hun best om echt te kijken naar wat het kind nodig heeft. Ze werken hard en proberen zoveel mogelijk aan te sluiten bij de wensen en behoeften van de jongeren. Daarnaast proberen ze zoveel mogelijk te investeren in de band met de jongeren. Ze zijn eerlijk naar hen en proberen te werken vanuit een basis van vertrouwen.

“Ik begrijp wat ik doe en bejegening is zoals ik ook behandeld wil worden.” (Groepsleider)

Hulpverleners in ons onderzoek kijken ook kritisch naar zichzelf en zien verbeterpunten. Ze zien dat de problematiek van de jongeren steeds ingewikkelder wordt en twijfelen daardoor soms aan hun eigen kennis en deskundigheid. Anderzijds zeggen veel hulpverleners dat ze meer voor de jongeren zouden willen betekenen. Helaas lukt dit maar zelden.

Ze worden vaak beperkt door de mogelijkheden en zijn gebonden aan regels en kaders waar ze zelf weinig invloed op hebben.

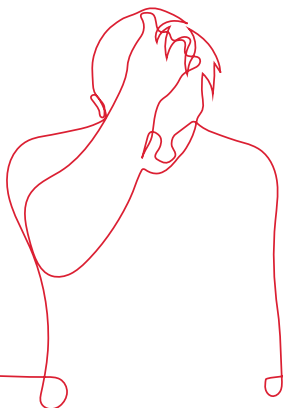
“Ik krijg van jongeren en ouders positieve feedback. Ik doe alles wat binnen mijn macht ligt en probeer de mazen in de wet te vinden. En toch kan ik hen niet alles bieden wat zij nodig hebben door de beperkingen van het systeem en de organisatie.” (Gedragswetenschapper/behandelcoördinator)

Wat moet er volgens hulpverleners zelf veranderen om de kwaliteit te verbeteren?

- Een kwart van hen zegt dat er beter geluisterd moet worden naar de behoefte van de jongeren.
Wat heeft het kind nu écht nodig? Wat zit er achter het gedrag? Praat meer met jongeren en sluit ze juist minder op.
- Hulpverleners moeten genoeg **expertise** hebben. Daarvoor is voldoende training en bijscholing nodig, bijvoorbeeld in traumasensitief werken en omgaan met moeilijk gedrag. Het is belangrijk dat er wordt geïnvesteerd in goed personeel en dat er ruimte is voor intervisie op de werkvloer.
- Meer inzetten op **kleinere groepen**. Zo is er meer persoonlijke aandacht voor de jongeren en kunnen hulpverleners de juiste begeleiding bieden. De bezetting is nu vaak te klein om genoeg tijd in de jongeren te kunnen investeren.
- **Betrek het netwerk/ouders van de jongere**. Bied hulp aan het hele gezin. Luister naar de jongere en naar het gezin. En werk meer vanuit de normen en waarden van het gezin zelf, zo blijf je dicht bij wat zij belangrijk vinden.

Kan het anders?

Hulpverleners zijn van mening dat het voor gemiddeld **30%** van de jongeren die in de gesloten jeugdzorg verblijven, noodzakelijk is. Bijvoorbeeld omdat kinderen op deze plek veilig zijn en geen gevaar kunnen vormen voor zichzelf of voor hun omgeving. Maar ook omdat er simpelweg geen beter alternatief is. Een groot gedeelte vindt dat kinderen te snel in de gesloten jeugdzorg terechtkomen, dat ze er vaak te lang verblijven en dat weinig kinderen er beter van worden. Hoe kan worden **voorkomen** dat jongeren er überhaupt geplaatst worden?

Hulpverleners noemen twee belangrijke punten:

- Er moet eerder de juiste en preventieve hulp worden ingezet, met name in de thuissituatie. Daarbij is het belangrijk dat er ook hulp wordt geboden aan het hele netwerk/systeem van het kind.
- Er moet meer ambulante hulp worden geboden. Aangepast aan de behoeften van de jongere, rekening houdend met de cultuur en het karakter van iemand. Daarbij is het ook van belang dat er ruimte is voor autonomie van de jongere. Pas de hulp aan op de jongere in plaats van andersom.

“Het is belangrijk om eerder problemen te signaleren bij gezinnen waar het al moeizaam gaat. Deze ouders vooral niet het gevoel van fout zijn geven of dat hun kind gelijk wordt afgepakt, maar naast ze staan en meekijken en luisteren hoe ze geholpen kunnen worden. Weet dat het soms ook heel complex kan zijn en niet zomaar op te lossen. Maar ik denk dat we eerst moeten beginnen met een stukje schaamte weg te halen bij ouders en ouders bij wie het niet lukt niet te veroordelen.” (Begeleider)

60% van de hulpverleners denkt dat het schadelijk en traumatiserend kan zijn voor kinderen dat ze in de gesloten jeugdzorg geplaatst worden. Het moet daarom in veel gevallen worden voorkomen, zijn hulpverleners van mening. Een derde van hen vindt dat de gesloten jeugdzorg helemaal moet stoppen. Vooral hulpverleners die niet meer in de gesloten jeugdzorg werken, vinden dat. Bijna alle hulpverleners vinden dat te allen tijde eerst gekeken moet worden of de hulp in de thuissituatie geboden kan worden. Mocht het met deze hulp thuis niet lukken, dan is het wenselijk om te kijken of een kind in een gezinssituatie kan verblijven. **89%** van de hulpverleners denkt dat er betere alternatieven zijn. Ze hebben hierover de volgende ideeën:

- Creëer meer kleinschalige woonvoorzieningen en haal kinderen weg uit de oude gevangenissen. Zo kun je een huiselijke sfeer creëren en hebben kinderen minder wisselende begeleiders.
- Er moeten meer gespecialiseerde pleeggezinnen of gezinshuizen komen waar volwassenen met de juiste expertise deze jongeren het best kunnen begeleiden.

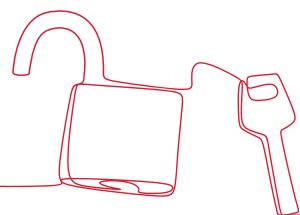
4. CONCLUSIE

Het baat niet en het schaadt. Iets anders kunnen we aan het einde van dit onderzoek niet concluderen. De verhalen van de jongeren die we interviewden laten zien dat gesloten jeugdzorg een onveilige plek is. Kinderen komen er terecht met forse trauma's, complexe problematiek en met een enorme hulpvraag. In plaats van werken aan die hulpvraag plaatsen we deze kinderen in een setting waarin ze nog meer beschadigd worden.

In de gesloten jeugdzorg maken kinderen geweld en repressie mee. Bovendien wordt ze door gebrek aan goede behandeling en onderwijs de kans ontnomen om zich te ontwikkelen en te herstellen. Kinderen verlaten daardoor de gesloten jeugdzorg met extra problemen, zoals traumatische herinneringen en angsten. Door kinderen te fixeren, in een isoleercel te zetten en verlos af te nemen als het niet goed met hen gaat, leert de gesloten jeugdzorg hen bovendien om geen meer hulp te vragen, want het vertrouwen in volwassenen verdwijnt.

Beleidsmakers en hulpverleners proberen de gesloten jeugdzorg al een tijd te verbeteren. Van de 37 jongeren die wij spraken, zaten er 16 zeer recent (in 2020 en 2021) in de gesloten jeugdzorg. Niets wijst erop dat zij zich wel veilig voelden of dat de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen is verminderd. Tel daarbij op dat ook hulpverleners twijfelen aan het nut en de noodzaak van gesloten jeugdzorg, en je vraagt je af waarom we überhaupt tijd, energie en geld steken in het verbeteren van iets wat in de basis niet goed is.

Kunnen we accepteren dat we kinderen die al met 10-O achterstaan nog meer beschadigen door ze in de gesloten jeugdzorg te plaatsen? Wij stellen van niet. Ook al zijn nog niet alle alternatieven op orde, we kunnen niet doorgaan met de gesloten jeugdzorg, nu we weten dat het gepaard gaat met veel schade en bijzonder weinig opbrengst. Want het resultaat van gesloten jeugdzorg is niet onzeker, maar slecht. We weten dat we kinderen in de gesloten jeugdzorg schaden, dus laten we stoppen en hen echt helpen.

COLOFON

Over Het Vergeten Kind

Het Vergeten Kind zet zich in voor kinderen wiens belangen niet centraal staan. Kinderen die thuis veel mee hebben gemaakt, bijvoorbeeld op het gebied van armoede, psychische problemen en soms ook mishandeling en verwaarlozing. Voor deze kinderen organiseren we activiteiten om plezier te maken en hun zorgen te vergeten. En we zetten ons in om de zorg aan hen structureel te verbeteren. Deze kinderen hebben aandacht, stabiliteit en continuïteit nodig.

Onderzoeksteam

Romy van Doorn, Berdien Jager,
Naomi Neervoort, Yfke van der Ploeg
en Shanna van der Wal

Vormgeving

Gaby Dam

Stichting Het Vergeten Kind

Joseph Haydnlaan 2a, 3533 AE Utrecht

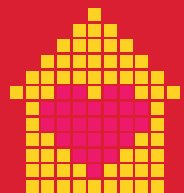
© Stichting Het Vergeten Kind, Utrecht, januari 2022.

Overname van teksten is toegestaan, mits stichting
Het Vergeten Kind als bron wordt vermeld.

Veel dank aan alle jongeren die ons welkom heetten en hun verhaal vertelden

ONDER EMBARGO

HET
VERGETEN
Kind